

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Барчук Роман Михайлович

(прізвище, ім'я, по батькові)

УДК 352.14
(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління

(назва роботи)

Публічне управління та адміністрування

(назва освітньої програми)

281 Публічне управління та адміністрування

(шифр і назва спеціальності)

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник **Плющ Руслан Миколайович, д.держ.упр., професор**

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

проф.

І. П. Лопушинський

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

проф.

І. П. Лопушинський

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ – 2025

АНОТАЦІЯ

Барчук Р.М. Удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 – "Публічне управління та адміністрування". – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2025.

Об'єктом даного дослідження виступають суспільні відносини, що складаються з взаємодії суспільства та влади, та можливості удосконалення інструментів взаємодії. У магістерській роботі визначено завдання щодо аналізу співвідношення влади та суспільства як філософсько – політичну проблему; ідентифікації суспільства та влади як суб'єктів взаємодії; визначення основні поняття та форми інструментів взаємодії публічного управління; характеристики взаємодії держави і соціуму як основну умову формування громадянського суспільства, та можливості удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління.

Застосовувались загальні логічні методи теоретичного аналізу: метод аналізу, синтезу та узагальнення; аналогії, моделювання. Дослідження включає детальний аналіз теоретико-методологічних аспектів взаємодії суспільства та влади в Україні.

Ключові слова: влада, державна влада, суспільство, взаємодія, інструменти взаємодії.

ABSTRACT

Barchuk R.M. Improving interaction tools in the public administration system. – Manuscript.

Master's thesis in specialty 281 – "Public management and administration". – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. – Ivano-Frankivsk, 2025.

The object of this study is social relations, consisting of the interaction of society and government, and the possibility of improving interaction tools. The master's thesis defines the tasks of analyzing the relationship between government and society as a philosophical and political problem; identifying society and government as subjects of interaction; determining the basic concepts and forms of public administration interaction tools; characteristics of the interaction of the state and society as the main condition for the formation of civil society, and the possibility of improving interaction tools in the public administration system.

General logical methods of theoretical analysis were used: the method of analysis, synthesis and generalization; analogies, modeling. The study includes a detailed analysis of the theoretical and methodological aspects of the interaction between society and government in Ukraine.

Keywords: government, state power, society, interaction, tools of interaction.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО — МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ВЛАДИ.....	9
1.1 Співвідношення влади і суспільства як філософсько — політологічна проблема.....	9
1.2 Суспільство та влада як суб'єкт взаємодії.....	12
1.3 Основні поняття та форми взаємодії в системі публічного управління суспільства та влади.....	15
РОЗДІЛ 2. ПРАКРИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТРУМЕНТІВ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	21
2.1 Формування удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління в умовах становлення демократії в незалежній Україні.....	21
2.2 Удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління держави і соціуму, як основна умова формування громадського суспільства.....	24
2.3 Удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління при взаємодії суспільства та влади: особливості нормативно - правової бази, бюджетна політика та інституційні основи.....	28
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИ ВЗАЄМОВІДНОСИНАХ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СВІТІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	33
3.1 Особливості взаємовідносин між органами державної влади та інститутами громадського суспільства на прикладі Польщі.....	33
3.2 Модернізація системи політико — адміністративного управління та розвитку громадянського суспільства в Україні.....	36
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ВСТУП

Актуальність. Розвиток будь-якої сфери суспільного життя неминуче супроводжується новими викликами, кризовими явищами та необхідністю адаптації до змін. Одним із ключових чинників ефективного державного управління є конструктивна взаємодія між владними структурами та суспільством, яка має базуватися на принципах партнерства та співпраці. Така взаємодія сприяє покращенню соціально-економічного становища країни, забезпеченню сталого розвитку та підвищенню рівня життя населення.

Проблематика взаємовідносин суспільства та влади є об'єктом наукового інтересу з давніх часів. Європейські філософи XVII–XIX століть традиційно розглядали свободу як незалежність людини від держави, зведення до мінімуму державного втручання у приватне життя громадян. Однак у сучасних умовах такий підхід є застарілим і потребує перегляду. Це обумовлює необхідність детального вивчення нових концептуальних та методологічних підходів до аналізу механізмів взаємодії суспільства та влади в межах системи публічного управління.

Актуальність теми дослідження також зумовлена сучасними трансформаціями в Україні, які демонструють зростаючий вплив громадянського суспільства на процеси державного управління. Посилення автономії суспільних інституцій, розвиток механізмів громадської участі у прийнятті рішень та підвищення рівня відповідальності влади перед суспільством роблять питання ефективної взаємодії між цими двома суб'єктами особливо важливим.

Недостатній розвиток громадянського суспільства та його слабка інтеграція у систему публічного управління можуть стати серйозною перешкодою на шляху демократичного розвитку країни. Водночас, повноцінне функціонування громадянського суспільства неможливе без державної ініціативи, нормативного регулювання та контролюючої функції

влади. Таким чином, побудова демократичної держави в Україні можлива лише через ефективну взаємодію суспільства та владних інститутів.

У цьому контексті особливої уваги потребує питання забезпечення соціально-економічного розвитку країни як на національному, так і на регіональному рівнях. Важливою умовою досягнення цієї мети є впровадження інструментів, що сприятимуть гармонійному співіснуванню інтересів суспільства та держави, забезпеченню стабільного зростання та реалізації стратегічних цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковий інтерес до проблеми взаємодії суспільства та влади зберігається протягом тривалого часу. Вагомий внесок у дослідження цієї тематики зробили такі науковці, як Е. Арат, Р. Гринюк, М. Дейчаківський, П. Каблак, А. Карась, В. Кравчук та інші. Незважаючи на значну кількість наукових праць, комплексне дослідження механізмів взаємодії влади та суспільства у контексті публічного управління все ще залишається актуальним.

Метою роботи є визначення особливостей взаємодії суспільства та влади та розробка шляхів удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі дослідницькі завдання:

- дослідити співвідношення влади та суспільства як філософсько-політичну проблему;
- визначити суспільство та державну владу як суб'єкти взаємодії у системі публічного управління;
- проаналізувати ключові поняття та форми взаємодії влади і суспільства;
- розглянути шляхи формування громадянського суспільства в Україні в умовах демократичної трансформації;
- охарактеризувати механізми взаємодії держави та громадянського суспільства як умову його ефективного розвитку;

- дослідити особливості нормативно-правового забезпечення, бюджетної політики та інституційних основ взаємодії суспільства та влади;
- провести аналіз взаємовідносин між органами державної влади та громадянськими інститутами на прикладі Польщі;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління та розвитку громадянського суспільства в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що формуються у процесі взаємодії суспільства та влади, а також шляхи вдосконалення механізмів цієї взаємодії.

Предмет дослідження охоплює процес удосконалення механізмів взаємодії між суспільством і владними структурами в межах системи публічного управління.

Методи дослідження. Дослідження спирається на загальнонаукові та спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних концепціях розвитку суспільства і держави та особливостей їхньої взаємодії у системі публічного управління. Основу дослідницького підходу становлять принципи науковості, об'єктивності та історизму.

Для досягнення мети використовувалися такі методи:

- науковий – для аналізу концепцій взаємодії суспільства і влади та шляхів їхнього вдосконалення;
- формально-логічний і структурно-функціональний – при визначенні механізмів формування громадянського суспільства в Україні;
- системний – у процесі вивчення співвідношення між суспільством і владою;
- конкретно-історичний – для дослідження еволюції взаємодії влади і суспільства в історичному контексті.

Додатково застосовувалися загальні логічні методи аналізу, зокрема:

- аналіз і синтез – при дослідженні співвідношення влади та суспільства і можливостей вдосконалення їхньої взаємодії;

- узагальнення – у процесі розгляду взаємодії держави та соціуму як основного чинника розвитку громадянського суспільства;
- порівняння – при аналізі співпраці державних органів з інститутами громадянського суспільства на прикладі Польщі;
- аналогія і моделювання – для розробки рекомендацій щодо вдосконалення політико-адміністративного управління та розвитку громадянського суспільства в Україні.

Практичне значення роботи може бути корисними для науковців, студентів, державних управлінців, а також використовуватися під час написання наукових статей, виступів на конференціях, проведення круглих столів та розробки навчальних програм у сфері державного управління.

Наукова новизна. У дослідженні розглянуто особливості взаємодії суспільства та влади, а також запропоновано рекомендації щодо модернізації системи політико-адміністративного управління та розвитку громадянського суспільства в Україні.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 51 сторінка, а бібліографічний список включає 72 джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ВЛАДИ

1.1. Співвідношення влади і суспільства як філософсько-політологічна проблема

Удосконалення механізмів взаємодії в системі публічного управління має глибокі історичні корені. Саме поняття публічного управління отримало своє філософське обґрунтування ще у працях Платона та Аристотеля. Протягом історії в різних країнах і в різні періоди цьому терміну надавали різні значення. В умовах сучасного світу дискусії щодо сутності публічного управління та його взаємодії з владними структурами тривають і потребують постійного вдосконалення. Це зумовлено тим, що дослідники застосовують різні методологічні підходи, акцентуючи увагу на окремих аспектах проблематики¹.

Проблема свободи особистості та її відносин із державою є центральною в творчості М. Бердяєва. Вчений розглядав державу як об'єктивне явище, яке претендує лише на певний аспект людського життя, тоді як суспільство, що формується довільно, не має таких обмежень і може впливати на людину цілковито. Бердяєв заперечував можливість повного узгодження між вимогами особистості та суспільства, між прагненням до свободи та рівності².

Учений розглядав державу як соціальний інститут, що базується на примусовій владі однієї групи людей над іншою. Водночас, держава виконує важливу функцію підтримання мінімального рівня справедливості у суспільстві. Відсутність такого контролю неминуче призводить до хаосу, що

---

¹ Каблак П. І. Значення громадянського суспільства та демократії у становленні взаємодії судової влади і громадськості. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 2. Том 3. С. 161-166.

² Динник І. П. Взаємовідносини держави та суспільства в контексті сучасних дослідницьких підходів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 9.

загрожує як суспільству, так і самій державі. Особистість не може існувати без держави, тому визнає її значення, хоча й змушена йти на певні компроміси.

Таким чином, необхідність модернізації та вдосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління є безперервним процесом, який диктується вимогами сучасного світу. Взаємодія між державою та особистістю завжди містить конфліктний аспект, оскільки їхні сфери діяльності не збігаються повністю. Зважаючи на це, публічне управління виконує роль гаранта, посередника та контролюючого механізму, забезпечуючи баланс між державою, суспільством та індивідом. Воно повинно захищати права людини, зокрема свободу думки, совісті та слова.

Важливу роль у системі публічного управління відіграють соціальні комунікації, зокрема комунікативна теорія суспільства. Основоположниками цього підходу є Юрген Габермас та Карл-Отто Апель. Їхні дослідження, що розвивалися у 1970-х роках ХХ століття, заклали підґрунтя сучасних концепцій взаємодії в публічному управлінні.

Ю. Габермас у своїй теорії комунікативної дії аналізує політичний процес у межах дискурсивної етики. Він вказує, що конфлікти в сучасних розвинених суспільствах суттєво відрізняються від традиційних суперечностей, які зазвичай були пов'язані з розподілом матеріальних благ. Натомість сучасні конфлікти виникають у сфері культурної ідентичності, соціальної інтеграції та комунікації.

На думку Габермаса, соціальний лад формується через взаємодію індивідів, які керуються власними цілями та інтересами. Він наголошує на необхідності переосмислення класичних соціальних теорій, що базуються на концепції дії, та переходу до більш комплексного розуміння суспільства.

Одним із ключових аспектів розвитку сучасного суспільства є перехід до інформаційної епохи, що визначає нові підходи до управління державою та суспільством. Новітні теорії постіндустріального розвитку, зокрема концепції Пітера Дракера та Мануеля Кастельса, відіграють важливу роль у

розробці механізмів взаємодії між владою та суспільством у системі публічного управління.

П. Дракер визначає три основні етапи трансформації ролі знань у суспільстві: використання знань для розробки технологій і засобів виробництва, застосування знань для організації трудової діяльності, перехід до суспільства, заснованого на знаннях, де інформація є головним ресурсом.

У своїх дослідженнях Дракер підкреслює, що новітнє суспільство побудоване на знаннях, що змінює баланс сил у ньому: влада поступово переходить від власників капіталу до тих, хто володіє знаннями та технологіями їх застосування³.

Ф. Фукуяма у своїй концепції наголошує на важливості децентралізації влади, яка, хоча й послаблює її адміністративний вплив, водночас робить державу сильнішою. Такий підхід сприяє підвищенню ролі громадянського суспільства, яке формує власні механізми регулювання відносин із владою.

Одним із ключових інструментів побудови сильної держави, на думку Фукуяма, є створення "позитивної матриці", яка обмежуватиме надмірний контроль влади над суспільством, водночас забезпечуючи ефективне функціонування державних інституцій. Фахівці наголошують, що ефективність держави залежить не від всеохопного контролю, а від здатності досягати максимального результату за допомогою мінімального втручання.

Отже, розвиток механізмів взаємодії у системі публічного управління є безперервним процесом, який відображає трансформації суспільства та зміну його потреб. Історичний досвід показує, що концепції державного управління та суспільної взаємодії змінювалися відповідно до економічних, соціальних і технологічних факторів.

Сучасні теоретичні підходи, зокрема концепція комунікативної дії Габермаса, теорія інформаційного суспільства Дракера та ідея сильної держави Фукуяма, надають нові орієнтири для розвитку публічного

---

³ Динник І. П. Взаємовідносини держави та суспільства в контексті сучасних дослідницьких підходів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 9.

управління. Удосконалення інструментів взаємодії між державою, суспільством та громадянськими інститутами є необхідною умовою побудови ефективної та демократичної держави.

1.2. Суспільство та влада як суб'єкти взаємодії

На сучасному етапі розвитку будь-якої держави, що позиціонує себе як демократична і правова, актуальним залишається питання розвитку громадянського суспільства та налагодження ефективної взаємодії між ним і владою. У цьому процесі зацікавлені не лише громадяни, а й державні органи, місцеве самоврядування, бізнес-структури та навіть міжнародні партнери. Така взаємодія сприяє зниженню рівня корупції, підвищенню довіри громадян до органів влади, забезпеченню прозорості та підзвітності державних інституцій, а також спільному розв'язанню соціально-економічних проблем.

Система публічного управління та громадянське суспільство взаємодіють у межах єдиного комунікаційного простору держави, проте вони мають певну відособленість. Це пояснюється відмінностями у їхніх структурах (ієрархічна модель державної влади та мережевий характер громадянського суспільства), циклічністю функціонування та розподілом функцій. Водночас історичний досвід доводить, що ці два елементи можуть ефективно виконувати свої завдання лише за умови тісної взаємодії⁴.

В Україні питання взаємодії громадянського суспільства та державного управління як основи ефективного функціонування влади досліджується відносно недавно. Традиційно державне управління розглядається у таких контекстах:

- як вид суспільної діяльності,
- як взаємовідносини між гілками влади,

---

⁴ Суспільство та влада: механізми взаємодії: навч.-метод. матеріали для слухачів дисципліни «Механізми взаємодії суспільства і влади» / А. М. Михненко, С. О. Кравченко, І. В. Пантелейчук та ін. К. : НАДУ, 2013. 80 с.

- як співвідношення виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Більшість досліджень базується на класичному уявленні про державну владу як інструмент впливу на суспільство, тобто функціонування дихотомії «влада – суспільство».

У межах системи публічного управління механізм зворотного зв'язку між владою та суспільством відіграє подвійну роль. По-перше, це механізм постановки суспільних проблем перед органами влади, що дозволяє залучити державні ресурси до їх розв'язання. По-друге, це спосіб оцінки діяльності влади, що дає змогу коригувати політичний курс відповідно до реальних потреб громадян. Такий підхід сприяє консолідації суспільства та підвищенню ефективності державного управління.

Таким чином, удосконалення механізмів взаємодії між суспільством і владою є ключовим завданням, від якого залежить політична стабільність та ефективність державного управління. Громадянське суспільство визначає зміст діяльності державної влади, тоді як держава, у свою чергу, впливає на його розвиток ⁵.

Формування сильної демократичної держави неможливе без розвиненого громадянського суспільства. Взаємодія цих двох суб'єктів можлива лише в межах правового поля, що передбачає відповідальність обох сторін за виконання своїх зобов'язань. Неможливо уявити правову державу без громадянського суспільства, так само як не існує громадянського суспільства без взаємодії з державою ⁶.

Сучасні виклики вимагають від суспільства не лише активної участі в державних процесах, а й здатності ініціювати зміни в правовому полі через громадські організації, політичні партії, професійні асоціації тощо. Держава, зі свого боку, має сприяти розвитку цих інститутів, оскільки лише

---

⁵ Суспільство та влада: механізми взаємодії: навч.-метод. матеріали для слухачів дисципліни «Механізми взаємодії суспільства і влади» / А. М. Михненко, С. О. Кравченко, І. В. Пантелейчук та ін. К. : НАДУ, 2013. 80 с.

⁶ Гринюк Р. Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація. К. : «Ін Юре», 2004. 388 с.

громадянське суспільство може оперативно реагувати на нові соціальні потреби.

Розвинена демократична правова держава виконує лише ті функції, які їй делегує суспільство. Водночас ефективна взаємодія передбачає певний рівень автономії громадянських інститутів. Використання сучасних інструментів взаємодії в системі публічного управління дозволяє владі координувати, але не контролювати діяльність громадських організацій⁷.

Суспільство можна розглядати як соціальний простір, у якому люди взаємодіють і взаємопов'язані між собою⁸. Демократичне суспільство характеризується високим рівнем громадянської культури, моральних якостей і здатністю його членів до солідарності та самоорганізації.

Серед ключових суб'єктів, що беруть участь у взаємодії з владою, варто виділити:

- політичні партії,
- громадські організації,
- профспілки,
- засоби масової інформації.

Політичні партії сприяють реалізації волевиявлення громадян та впливають на державну політику. Громадські організації формулюють суспільні інтереси й забезпечують ефективний діалог із владою. Засоби масової інформації відіграють роль незалежного посередника, що висвітлює суспільно-політичні процеси, контролює діяльність держави та сприяє розвитку громадської думки⁹.

Інформаційні технології також стали невід'ємною частиною інфраструктури суспільства. Від рівня відкритості влади та доступу громадян до інформації залежить соціальний прогрес і розвиток демократичних

---

⁷Колісник Г. О. Становлення громадянського суспільства як основи виникнення, існування та реалізації поля інтересів. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej8/doc_pdf/kolisnyk.pdf

⁸Прилуцький С.В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. 317 с.

⁹Співак В. І. Реформа судової влади: проблеми теорії та практики. Вісник Вищого адміністративного суду України. № 1. 2011. С. 41-47.

інститутів.

Влада та громадянське суспільство перебувають у постійному взаємозв'язку та не можуть існувати одне без одного. Завдяки владі соціальна спільнота набуває впорядкованості, стаючи суспільством, а влада, своєю чергою, формується з активних громадян і функціонує для задоволення їхніх потреб.

Від рівня розвитку громадянського суспільства залежить ступінь демократизації держави. Чим більш розвинене суспільство, тим вищі його вимоги до влади та тим сильніший вплив на державну політику. Авторитарні та тоталітарні режими, як правило, усувають можливість існування громадянського суспільства¹⁰.

Ефективна взаємодія між владою та громадянами створює механізми взаємного контролю та сприяє прозорості державного управління. Баланс між впливом влади та свободою громадян є необхідною умовою розвитку правової держави, що дозволяє уникнути крайнощів у вигляді тотального державного контролю або, навпаки, анархії¹¹.

Отже, демократичний розвиток суспільства неможливий без ефективної взаємодії між владою та громадянським суспільством, що забезпечує рівновагу між державним управлінням і громадськими ініціативами.

1.3. Основні поняття та форми взаємодії в системі публічного управління суспільства та влади

Формування ефективних механізмів взаємодії між владою та суспільством є ключовим фактором становлення демократичної держави. Дослідження категоріально-понятійного апарату дозволяє визначити дієві механізми цієї взаємодії та знайти шляхи її удосконалення.

---

¹⁰ Арато Е. Відродження, занепад та реконструкція концепції громадянського суспільства / Е. Арато, Д. Коген. Політична думка. 1996. №1. 25 с.

¹¹ Суспільство та влада: механізми взаємодії: навч.-метод. матеріали для слухачів дисципліни «Механізми взаємодії суспільства і влади» / А. М. Михненко, С. О. Кравченко, І. В. Пантелейчук та ін. К.: НАДУ, 2013. 80 с.

Розвинене громадянське суспільство є невід'ємною складовою всіх демократичних правових держав світу ¹².

На думку А. Михненка, С. Кравченка та І. Пантелейчук, суспільство — це складна, динамічна система взаємодії людей, пов'язаних спільними інтересами у сфері виробництва, обміну, споживання життєвих благ. Встановлення меж поведінки відбувається через соціальні (зокрема юридичні) норми. Суспільство є системою, заснованою на співпраці людей та взаємозв'язках між ними: родинних, групових, станових, класових, національних тощо ¹³.

Кожне суспільство має власну систему відносин, таких, як економічних, соціальних, політичних, ідеологічних.

Сучасне громадянське суспільство — це спільнота рівноправних громадян із високим рівнем економічної, соціальної, політичної культури та моральних якостей, яка разом із державою формує розвинену правову систему ¹⁴.

Аналіз літературних джерел свідчить про відсутність єдиного визначення поняття «громадянське суспільство».

П. Рабінович розглядає громадянське суспільство як спільноту вільних і рівноправних людей та їх об'єднань, яким держава гарантує юридичні можливості володіти майном та брати участь у політичному житті ¹⁵.

Ю. Тодика визначає громадянське суспільство як систему самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів та відносин, що забезпечують умови для реалізації соціальних і духовних потреб ¹⁶. Ю. Шемшученко вважає громадянське суспільство системою розвинених економічних,

---

¹² Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. С. 8.

¹³ Суспільство та влада: механізми взаємодії: навч.-метод. матеріали для слухачів дисципліни «Механізм взаємодії суспільства і влади» / А. М. Михненко, С. О. Кравченко, І. В. Пантелейчук та ін. К. : НАДУ, 2013. 80 с.

¹⁴ Зарічний О. А. Взаємодія держави та громадянського суспільства через інститути участі громадян в управлінні державними справами. Європейські перспективи. 2015. № 1. С. 48-51.

¹⁵ Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. К.: Атіка, 2001. 47 с.

¹⁶ Конституційне право України / За ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. К.: «Ін Юре», 2002. 544 с.

політичних, духовних та інших відносин, що взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії та права ¹⁷.

О. Скакун підкреслює, що громадянське суспільство — це система взаємодії вільних і рівноправних громадян та їх об'єднань, що діють у межах правового простору, гарантованого державою. Г. Щедрова визначає громадянське суспільство як сферу самовиявлення вільних громадян та добровільно створених асоціацій, діяльність яких обмежується виключно законом і захищена від свавільного втручання держави ¹⁸. Таким чином, громадянське суспільство можна розглядати як систему, що складається з кількох частин:

1. Громадські організації (політичні партії, профспілки, асоціації, об'єднання), які виконують соціальні функції.
2. Механізми взаємодії між суспільством і державою.
3. Механізми контролю влади з боку суспільства.

Головним суб'єктом громадянського суспільства є особа, яка повинна відповідати певним критеріям:

- усвідомлення власної свободи у межах прийнятих у суспільстві норм;
- економічна свобода (наявність економічних прав, право власності, можливість займатися підприємницькою діяльністю);
- політична свобода (право бути членом партії, брати участь у виборах, можливість висловлювати політичні погляди);
- захищеність законом від свавільного втручання держави.

Науковці виділяють кілька правових форм взаємодії влади та інститутів громадянського суспільства ¹⁹:

---

¹⁷ Шемшученко Ю. С. Громадянське суспільство. Юридична енциклопедія: в 6 т. /редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін.К. :Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А-Г. 146 с.

¹⁸Щедрова Г. П. Громадянське суспільство та політична культура: теоретичний і прикладний аспекти: Монографія. Луганськ: Вид-во Елтон-2, 2009. 308 с.

¹⁹ Матійчук А. В. Самоорганізація громадянського суспільства як чинник демократичної модернізації політичної системи України: дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 212 с.

1. Участь у нормотворчій діяльності – розроблення та обговорення законопроектів.

2. Участь у правозастосовній діяльності – делегування державних повноважень громадянським інституціям (повністю або частково), здійснення громадського контролю.

3. Участь у правоохоронній діяльності – допомога правоохоронним органам, участь у забезпеченні громадського порядку, сприяння охороні державного кордону.

Одним із найважливіших принципів демократичної держави є відповідальність влади перед суспільством, що передбачає:

- підзвітність уряду перед представницькими органами влади,
- дисциплінарну, цивільно-правову та кримінальну відповідальність посадових осіб,
- процедуру імпічменту для найвищих посадових осіб держави²⁰.

Для ефективного функціонування публічного управління в умовах громадянського суспільства необхідне впровадження таких механізмів:

- Двостороння взаємодія між державою та громадянським суспільством у межах закону.
- Взаємна підтримка у вирішенні соціальних та культурних питань.
- Громадський контроль за діяльністю держави через правозахисні організації та незалежні інституції.
- Залучення громадянського суспільства до управління через вибори, ЗМІ, органи місцевого самоврядування.
- Спільна відповідальність влади та суспільства за розвиток країни.
- Співпраця держави та громадянського суспільства у сфері освіти, охорони здоров'я, науки, культури та екології.
- Взаємодія на міжнародному рівні для розв'язання глобальних проблем.

---

²⁰ Зарічний О. А. Взаємодія держави та громадянського суспільства через інститути участі громадян в управлінні державними справами. Європейські перспективи. 2015. № 1. С. 48-51.

Влада та громадянське суспільство є взаємопов'язаними суб'єктами соціального розвитку. Ефективність їхньої взаємодії визначає ступінь демократизації держави та її політичної стабільності.

Важливим завданням демократичного розвитку є вдосконалення механізмів взаємодії між суспільством і державою, що сприятиме прозорості влади, ефективному державному управлінню та зростанню громадянської активності.

Таким чином, ключем до успішного розвитку є співпраця між владою та громадянами, що базується на взаємній відповідальності, довірі та дотриманні демократичних принципів.

Висновки до першого розділу

На основі проведеного аналізу сучасних концепцій у контексті взаємодії в системі публічного управління можна зробити висновок, що постійне вдосконалення або зміна механізмів цієї взаємодії є необхідною умовою ефективного державного управління. Незважаючи на різноманітність філософських концепцій співвідношення влади та суспільства, всі вони сходяться на думці, що інформаційне та комунікаційне суспільство сприяє зміцненню держави та формуванню відкритого громадянського простору.

Зокрема, для України як молодій державі важливо демонструвати готовність до міжнародного співробітництва та розвитку, підтверджуючи свою спроможність ефективно використовувати сучасні інструменти взаємодії у публічному управлінні.

Підводячи підсумки можна визначити взаємозалежність держави та громадянського суспільства, що характеризується наступними чинниками:

Ефективне функціонування інструментів взаємодії в системі публічного управління є неможливим без взаємозалежності держави та громадянського суспільства.

- Рівень розвитку громадянського суспільства визначає рівень розвитку держави, а ступінь розвитку держави, своєю чергою, безпосередньо

впливає на становлення громадянського суспільства.

- У процесі взаємодії між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства реалізуються ключові функції як держави, так і громадянського суспільства.

- Кожен суб'єкт взаємодії повинен виконувати лише ті функції, які йому притаманні.

- Ефективність співпраці між владою та громадянським суспільством залежить від рівня відповідальності обох сторін у забезпеченні суспільного розвитку.

- Взаємодія між владою та громадянським суспільством має бути спрямована на реалізацію прав і свобод, закріплених у Конституції.

- Головним принципом є рівноправність суб'єктів взаємодії, що забезпечує демократичний розвиток суспільства та підвищує ефективність державного управління.

Таким чином, вдосконалення механізмів взаємодії між владою та громадянським суспільством є ключовим завданням для забезпечення демократичного розвитку держави, зміцнення правових інститутів та формування ефективної системи публічного управління.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТРУМЕНТІВ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Формування удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління в умовах становлення демократії в незалежній Україні

Україна розпочала свій демократичний шлях у процесі політичної боротьби на початку 1990-х років. Визначальним чинником здобуття державної незалежності в 1988–1991 роках став активний розвиток громадянських інститутів та їхня політизація, що сприяло демократичним перетворенням.

Термін «демократія», як і поняття «удосконалення механізмів взаємодії в системі публічного управління», належить до найскладніших і найбільш неоднозначних у сучасній науці. Американський політолог Роберт Даль зазначав, що, незважаючи на століття роздумів над політичними процесами, теорія демократії залишається переконливою незалежно від того, чи розглядається вона як етична концепція або як відображення реального світу²¹.

У світі не існувало й досі не існує ідеальної моделі демократії, яка могла б слугувати універсальним зразком. Західні країни активно підтримують поширення власних моделей державного та суспільного устрою через фінансові та благодійні організації. Водночас нав'язування цих моделей політичними, економічними чи навіть військовими методами не завжди дає очікувані результати, адже не враховує історичні традиції, моральні та етичні особливості різних народів. Це, у свою чергу, уповільнює розвиток демократичних механізмів та їхньої різноманітності. Демократичне

---

²¹ Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю. С. Шемшученка: монографія. К. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2001. 656 с.

правління є реальністю лише для обмеженого кола країн, тоді як для інших воно залишається лише орієнтиром.

Зростаюча кількість людей у світі усвідомлює, що демократія – не розкіш, а необхідність. Якщо розглядати її як оптимальну систему державного управління, вона забезпечує рівноправну участь громадян у прийнятті рішень, соціальну рівновагу та досягнення консенсусу між різними групами суспільства. Саме тому вдосконалення механізмів взаємодії в системі публічного управління має ґрунтуватися на демократичних принципах. Однак досягнення консенсусу потребує високого рівня соціальної згуртованості та взаєморозуміння, що є ключовою ознакою громадянського суспільства ²².

Важливою характеристикою демократії є прозорість функціонування державних інституцій. Громадяни повинні мати доступ до інформації про те, хто ухвалює важливі суспільні рішення, як вони реалізуються та які наслідки настають у разі їх невиконання. У зв'язку з цим демократія постає як відкрита суспільна система, що ґрунтується на високій політичній та правовій культурі. Це не лише форма організації влади, а й спосіб суспільного існування, що створює сприятливі умови для розвитку особистості. Водночас рівень демократичного розвитку країни визначається ступенем реалізації принципу народовладдя ²³. Це означає, що хоча універсальної моделі демократії не існує, її фундаментальним ідеалом є народовладдя, а рівень його втілення визначає ступінь наближеності тієї чи іншої країни до демократичних стандартів.

Демократія виникла як практична потреба та забезпечує стабільність суспільства на формальному рівні. Водночас її розвиток можливий лише за умови раціонального спілкування та порозуміння між громадянами. Саме через форми комунікації досягається раціональний консенсус, що є основою

---

²² Зарічний О. А. Взаємодія держави та громадянського суспільства через інститути участі громадян в управлінні державними справами. Європейські перспективи. 2015. № 1. С. 48-51.

²³ Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю. С. Шемшученка: монографія. К. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2001. 656 с.

демократичного устрою. Для підтримки демократичних процесів необхідний розвиток інститутів громадянського суспільства, які сприяють розбудові взаєморозуміння, солідарності та раціонального підходу до суспільних процесів. Таким чином, система публічного управління повинна включати не лише державні, а й незалежні (неурядові) структури ²⁴.

Функціонування громадянського суспільства базується на принципах солідарності та взаємодоповнення, що дає змогу його членам реалізовувати свободу в межах загального блага. Історичний досвід доводить, що свобода може успішно розвиватися лише в демократичному суспільстві, а рівень демократизації безпосередньо впливає на ступінь свободи громадян.

Розвинене громадянське суспільство сприяє трьом основним процесам, важливим для демократії: забезпеченню прозорості державного управління, активній участі громадян та безперервності політичних реформ ²⁵. Без дієвого впливу громадянського суспільства боротьба з негативними явищами в управлінні державою може перетворитися на звичайну риторику.

Громадянське суспільство передбачає надання певних владних повноважень громадянам, які не входять до державних чи економічних структур управління, тим самим залучаючи навіть найбільш вразливі верстви населення до процесу ухвалення рішень. Воно забезпечує політичну рівність, соціальну справедливість та можливості для самореалізації, що є важливими складовими демократичного устрою.

Через громадянське суспільство принципи конституційної демократії впроваджуються в повсякденне життя. Це означає, що демократичні цінності поєднуються з підвищенням рівня життя населення та його залученням до процесів управління, зокрема у прийнятті рішень на місцевому рівні. Важливою особливістю такого підходу є розв'язання локальних проблем, які безпосередньо впливають на громадян.

Отже, громадянське суспільство не повинно протиставлятися державі,

---

²⁴ Карась А. Ф. Розвиток демократії як здійснення громадянського суспільства. Монологи в універсамі : Актуальні проблеми сучасної України. Львів : Універсум, 2000. С. 7-15.

²⁵ Там само

а навпаки – активно з нею взаємодіяти. Це дозволить державним інститутам підтримувати ініціативи громадянського суспільства та сприяти їх реалізації. Для цього необхідно, щоб державна влада залишалася незалежною та суверенною, виконуючи не лише функції організації політичного життя, а й забезпечуючи свободу, захист прав людини та недопущення їх порушень.

Демократія передбачає можливість відкритих і необмежених дискусій, що є однією з ключових умов її функціонування. Для цього необхідні свобода слова, преси, а також право на мирні зібрання. Крім того, ефективна демократія можлива лише за умови достатнього соціально-економічного розвитку суспільства.

Таким чином, демократія та громадянське суспільство тісно пов'язані: без демократичних засад неможливе повноцінне функціонування громадянського суспільства, і навпаки – лише розвинене громадянське суспільство здатне забезпечити ефективну демократію. Це пояснює, чому в державах без сталих інститутів громадянського суспільства демократія нерідко виявляється неефективною або навіть шкідливою ²⁶.

2.2. Удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління держави і соціуму як основна умова формування громадянського суспільства

Взаємодія держави та суспільства є ключовим чинником у формуванні громадянського суспільства. Водночас співпраця між державою та громадянським суспільством є запорукою політичної й економічної стабільності.

Громадянське суспільство виступає визначальним елементом демократії в сучасній Україні, втілюючи цінності свободи, поваги до особистості та права громадян на вільний вибір. Його розвиток є необхідністю, особливо в умовах посилення впливу державних інституцій,

---

²⁶ Каблак П. І. Значення громадянського суспільства та демократії у становленні взаємодії судової влади і громадськості. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 2. Том 3. С. 161-166.

регламентів і корупційних схем, що гальмують процес становлення демократичних інститутів.

Формування громадянського суспільства передбачає створення та підтримку незалежних організацій, громадських ініціатив і неформальних об'єднань, що можуть сприяти самоорганізації громадян, захищати їхні права та об'єднувати їх навколо розв'язання важливих соціальних питань. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні свободи політичного життя та сприяють становленню демократичних процесів.

Динаміка розвитку громадянського суспільства значною мірою залежить від активності різних форм соціальної організації – як формалізованих інституцій, так і неформальних об'єднань. Їхня соціальна та політична ефективність є свідченням прогресу у створенні цивілізованих суспільних відносин. Водночас різні соціуми відрізняються за своїми цінностями, нормами та ступенем організованості.

Процес формалізації суспільства є закономірним і відбувається через дотримання норм та встановлення контролю. Влада, як регулятор соціальної системи, впливає на рівень формалізації суспільних відносин. У складних соціальних структурах баланс між формальними та неформальними інститутами відіграє важливу роль. Відсутність неформальних зв'язків і незалежних організацій може призвести до надмірного втручання бюрократичних структур у повсякденне життя громадян, що негативно впливає на соціальну динаміку та може спричинити соціальну напругу.

Формалізація суспільних відносин, хоча і є раціональною за своєю природою, не завжди забезпечує ефективне регулювання соціальних конфліктів. Спонтанні механізми самоорганізації дозволяють врівноважити ці процеси, сприяючи стабільному розвитку демократичного суспільства.

Офіційні державні інституції не завжди відображають реальні соціальні процеси, оскільки не можуть враховувати всю різноманітність взаємодії між людьми. Саме тому в кризові періоди суспільства спостерігається активізація неформальних структур, які заповнюють прогалини у функціонуванні

держави.

Громадянське суспільство передбачає взаємодію між державними та незалежними інститутами. Вони можуть як доповнювати один одного, так і перебувати в певному конфлікті. Однак у процесі демократичного розвитку нерідко відбувається трансформація спонтанних ініціатив у формалізовані організації, що свідчить про природну еволюцію суспільних механізмів.

В Україні процес становлення громадянського суспільства відбувається повільно, оскільки супроводжується суперечностями, конфронтацією та неефективним використанням організаційного потенціалу. Водночас існує перспектива поступової трансформації жорстко організованої ієрархічної системи у соціум, де громадяни матимуть можливість самостійно обирати напрямки розвитку, реалізовувати свої інтереси та впливати на державну політику.

Реалізація демократичних принципів потребує усвідомлення громадянами власної цінності, відповідальності за свої дії та розвитку особистих свобод. Самоорганізація та громадянська активність можуть стати основою ефективного державного управління, запобігаючи авторитарним тенденціям та сприяючи політичній і економічній стабільності.

Українське громадянське суспільство активізується в періоди політичної нестабільності. Останні події в Україні підтверджують, що найбільш ефективними у кризові моменти є добровільні громадські об'єднання, волонтерські ініціативи та незалежні організації.

В умовах воєнного конфлікту важливу роль відіграють волонтерські рухи, що забезпечують підтримку армії та допомогу цивільному населенню. Це альтернативні структури, які компенсують недоліки державних органів, часто замінюючи їх у сфері соціальної підтримки та гуманітарної допомоги.

Громадянське суспільство є основою національної ідентичності. Активна участь громадян у суспільному житті сприяє усвідомленню ними своєї приналежності до української нації, формуванню політичної нації та розвитку європейських цінностей.

Сучасна ситуація в Україні вимагає активного розвитку громадянських рухів та об'єднання соціальних ініціатив для посилення демократичних процесів. Важливим напрямком є оновлення політичної еліти, що забезпечить ефективне впровадження реформ.

Для подальшого розвитку громадянського суспільства в Україні необхідно:

- Забезпечити прозорість діяльності органів влади та їхню підзвітність суспільству.
- Підвищити рівень довіри між громадянами через соціальний капітал.
- Створити сприятливі умови для розвитку незалежних громадських організацій.
- Залучати громадянське суспільство до процесу ухвалення державних рішень.
- Запровадити громадський контроль над діяльністю державних структур.
- Сприяти розвитку волонтерських ініціатив та благодійних організацій.

Розвиток громадянського суспільства в Україні має ґрунтуватися на європейських демократичних стандартах, що передбачають забезпечення прав і свобод людини, прозорість влади, відкритість соціальних процесів та залучення громадян до управління державою.

Сучасне громадянське суспільство в Україні має високий потенціал розвитку, проте його реалізація можлива лише за умови дотримання демократичних принципів та залучення громадян до активної участі у суспільному житті.

Для ефективної розбудови громадянського суспільства необхідно не лише підтримувати існуючі ініціативи, але й створювати нові організаційні структури, що сприятимуть утвердженню європейських цінностей, домінуванню верховенства права та визнанню пріоритету прав людини.

Україна має всі передумови для динамічного розвитку громадянського суспільства, але для цього необхідно забезпечити конструктивну взаємодію між державними структурами та громадянськими ініціативами. Це дозволить

не лише побудувати демократичну державу, а й створити ефективну систему публічного управління, яка відповідатиме сучасним викликам та потребам суспільства.

2.3. Удосконалення інструментів взаємодії в системі публічного управління при взаємодії суспільства та влади: особливості нормативно - правової бази, бюджетна політика та інституційні основи

Реальний стан інституціоналізації громадянського суспільства в Україні не відповідав нормативній моделі, яка визначає його сутність та значення. Теоретичні уявлення про місце громадянського суспільства суттєво відрізнялися від фактичного статусу цих структур у країні. Фактично громадянське суспільство відіграло мінімальну роль у захисті прав і свобод громадян, оскільки його організації часто залишалися підконтрольними державним органам. Це зумовило недовіру населення до громадянського суспільства та його інститутів, що, у свою чергу, стало одним із чинників суспільного невдоволення й зміни влади. Відсутність ефективних механізмів впливу громадян на владу ускладнювала захист прав і свобод, а також впровадження євроінтеграційного курсу.

Інституціоналізація громадянського суспільства в Україні відображає процес самоорганізації суспільних груп із визначеними інтересами. Водночас вона є частиною демократизації країни, оскільки формування та розвиток громадянського суспільства можливі лише за умов демократичних змін.

За умови демократизації всіх сфер суспільного життя інститути громадянського суспільства можуть ефективно брати участь у вирішенні соціальних проблем. Це сприяє розвитку ініціативності громадян, які отримують можливість впливати на процеси управління. Саме через такі механізми громадянське суспільство забезпечує стабільність суспільних відносин і сприяє узгодженню державної політики з реальними потребами громадян.

Серед ключових шляхів демократизації через розвиток громадянського

суспільства в Україні можна виділити такі:

- розширення участі громадян в управлінні державними та суспільними справами;
- розвиток громадських ініціатив і структур самоорганізації населення;
- забезпечення ефективного громадського контролю за діяльністю влади;
- розширення можливостей судового захисту прав і свобод людини;
- підвищення рівня політичної культури та активізації суспільної свідомості;
- посилення свободи інформації та прозорості державних рішень.

Чим демократичнішою є держава, тим більше вона зацікавлена у співпраці з громадянським суспільством. Ефективна взаємодія між державою та громадськими організаціями сприяє захисту прав людини, підтримці соціальної стабільності та розвитку механізмів демократичного врядування.

Водночас слабкі правові умови для функціонування громадянського суспільства, недостатня взаємодія держави з його інститутами, а також низька політична активність громадян є перешкодами для демократизації країни.

Правова основа функціонування громадянського суспільства в Україні закріплена в Конституції України та низці законодавчих актів. Конституція гарантує громадянам право на об'єднання у політичні партії, професійні спілки та інші громадські організації, а також право брати участь у державному управлінні.

З метою правового регулювання діяльності громадянського суспільства ухвалено такі закони, як «Про об'єднання громадян», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про політичні партії в Україні», «Про громадські об'єднання», «Про волонтерську діяльність».

Прийнято також укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів щодо відкритості діяльності органів влади, громадського контролю та забезпечення комунікації між державою й громадянами.

Незважаючи на існування законодавчої бази, механізми громадянської участі в ухваленні рішень залишаються недостатньо ефективними. Так, громадські слухання, консультації та обговорення часто проводяться формально, без реального врахування пропозицій громадян.

Основними перешкодами на шляху до демократизації є:

- недостатня прозорість діяльності органів влади,
- слабкий механізм реалізації громадянських прав,
- обмежений доступ до публічної інформації,
- низька довіра громадян до державних інституцій.

З метою подолання цих проблем необхідно:

- спростити процедуру реєстрації громадських об'єднань;
- запровадити реальні механізми впливу громадян на ухвалення рішень;
- посилити підзвітність державних органів перед суспільством;
- забезпечити ефективний громадський контроль над владою.

Важливим елементом розвитку громадянського суспільства є свобода інформації та доступ громадян до державних рішень. Конституція України гарантує свободу слова, заборону цензури та право громадян на отримання інформації.

Для забезпечення прозорості ухвалено такі закони, як «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», «Про суспільне телебачення і радіомовлення», «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики».

Розвиток електронної демократії також сприяє підвищенню відкритості влади. Створення електронних петицій, державних реєстрів, онлайн-звернень та консультацій дозволяє громадянам активніше впливати на політичні процеси.

Інституціоналізація громадянського суспільства в Україні залишається незавершеним процесом. Незважаючи на законодавче закріплення демократичних принципів, громадянське суспільство стикається з численними труднощами, такими як формальність механізмів громадянської

участі, слабка взаємодія між державою та суспільством, низький рівень довіри до влади.

Для подальшого розвитку громадянського суспільства необхідно:

- забезпечити дієві механізми громадського контролю,
- сприяти підвищенню політичної культури громадян,
- створити умови для незалежного функціонування громадських організацій,
- активізувати співпрацю між владою та громадянським суспільством.

Розвиток громадянського суспільства є необхідною умовою демократизації України та її європейської інтеграції. Ефективна взаємодія держави й громадян здатна забезпечити стабільний розвиток суспільства, захист прав і свобод людини та побудову правової демократичної держави.

Висновки до другого розділу

Підсумовуючи аналіз у другому розділі, можна зробити висновок, що демократія та громадянське суспільство є взаємопов'язаними явищами: без демократії неможлива повноцінна участь громадянського суспільства у публічному управлінні, а демократична держава може існувати лише за наявності активного громадянського суспільства, яке впливає на процеси прийняття рішень. Взаємодія між цими двома елементами є запорукою стабільності та ефективності політичної системи.

Процес еволюції взаємовідносин держави і суспільства є динамічним та залежить від політичного режиму, рівня громадянської активності та характеру владних інститутів. В Україні, яка перебуває на шляху глибоких реформ, формується перехідний тип суспільства, особливості якого залежать від взаємодії громадянських ініціатив та державних структур. Водночас існують труднощі, пов'язані зі спробами впровадження демократичної моделі без врахування історичного контексту та соціокультурних особливостей країни.

Демократичні перетворення розпочалися в умовах відсутності необхідних передумов для їх ефективного впровадження. Основними проблемами залишаються:

- недостатній громадський контроль над владою,
- низький рівень громадянської участі у прийнятті рішень,
- формальність діалогу між державою та суспільством.

Населення часто виконує роль пасивного спостерігача, що зумовлено нерозвиненістю механізмів участі у демократичних процесах. Однак, незважаючи на ці труднощі, громадянське суспільство залишається ключовим чинником демократизації та політичної трансформації країни.

Проведений аналіз нормативно-правового забезпечення взаємодії державних органів і громадянського суспільства свідчить про наявність законодавчих основ для залучення громадськості до процесів управління. Це підтверджується існуванням відповідних законів, указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів. Однак, дослідження правової бази дозволяє зробити висновок, що існуючі механізми потребують удосконалення, особливо щодо:

- ефективності взаємодії держави та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень,
- надання громадськості реальних інструментів впливу на державну політику,
- усунення формального характеру громадських слухань та консультацій.

Таким чином, для подальшої демократизації України необхідно не лише покращувати законодавчі механізми громадянської участі, але й підвищувати рівень політичної культури та активності населення. Це дозволить створити ефективну систему громадянського контролю та забезпечити сталість демократичних процесів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНІВ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИ ВЗАЄМОВІДНОСИНАХ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СВІТІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1. Особливості взаємовідносин між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства на прикладі Польщі

Формування громадянського суспільства та його взаємодія з державними органами є важливим питанням сучасного демократичного державотворення. Підтримка громадянського сектору державними інституціями, а також рівень і методи його впливу на державно-управлінські процеси є невід'ємною частиною політико-адміністративної системи управління. Модернізація цієї системи значною мірою залежить від самоорганізації громадян як інструменту суспільного контролю за діяльністю влади та механізму впливу на прийняття рішень.

Повноцінна взаємодія між державними органами та інституціями громадянського суспільства, заснована на взаємній довірі, сприяє зміцненню державності та гармонізації суспільно-політичних відносин. Польща є одним із найуспішніших прикладів країн Центральної та Східної Європи, де така взаємодія відбувається ефективно.

У 1990-х роках Польща, як і інші постсоціалістичні країни, переживала значні трансформації, що охоплювали не лише політичну сферу, а й соціально-економічні та культурні зміни. Важливу роль у цьому процесі відіграв рух «Солідарність», який об'єднав значну частину активного населення. На той час Польща вже мала розвинену внутрішню опозицію, що сприяло кращій підготовці суспільства до переходу до демократії.

Громадянське суспільство в Польщі стало основою демократичного розвитку, забезпечуючи соціальну комунікацію та горизонтальні зв'язки між

громадянами. Водночас прийняття нових конституцій у країнах Центральної та Східної Європи сприяло формуванню багатопартійних систем та ринкової економіки. Інституційна інтеграція Польщі до Європейського Союзу стала ключовим фактором, який допоміг зміцнити демократичні процеси та побудувати ефективну співпрацю між державою та громадянським суспільством.

У 2005 році в Польщі було ухвалено першу стратегію розвитку громадянського суспільства, яка визначала ключові напрями підтримки громадських ініціатив на 2007–2013 роки. Важливим результатом її реалізації стало створення Фонду громадянських ініціатив — довгострокової програми уряду з підтримки громадського сектору.

Польський уряд також ухвалив резолюцію про затвердження стратегії розвитку громадянського суспільства на 2009–2015 роки, а згодом було прийнято національну операційну програму Фонду громадянських ініціатив на 2009–2013 роки. Крім того, у стратегії розвитку країни «Польща 2030» окремо визначено роль громадянського суспільства як консультанта, критика та монітора державної політики.

Нормативно-правова база Польщі спрямована на створення сприятливих умов для функціонування громадських організацій. Вона ґрунтується на принципах міжнародного правозахисного законодавства та європейських угод між державними інституціями та представниками громадянського суспільства.

Основним законодавчим актом у цій сфері є закон від 7 квітня 1989 року «Про громадські об'єднання». Польська конституція закріплює принцип субсидіарності, що надає першочергове значення громадянам і громадським об'єднанням, тоді як роль державних органів полягає в їх підтримці.

Важливим нормативним документом є також закон «Про суспільно-корисну діяльність та волонтерство», який визначає державну політику щодо розвитку громадянського суспільства та підтримки Фонду громадянських ініціатив.

Громадяни Польщі мають можливість впливати на державну політику через два основні механізми:

- Референдум – передбачає ухвалення важливих державних рішень шляхом загального голосування. Законодавство також дозволяє проведення місцевих референдумів, що стосуються розпуску місцевих органів влади або вирішення інших важливих питань громад.

- Народна ініціатива – передбачає подання законопроектів до парламенту, якщо їх підтримали не менше 100 тисяч громадян із правом голосу.

Бюджетна політика Польщі передбачає значну фінансову підтримку громадських організацій. Частка державного та місцевого фінансування у загальних доходах таких організацій становить близько 24%, тоді як в Україні цей показник значно нижчий – близько 8%. Водночас частка доходів від продажу послуг у загальних доходах громадських організацій у Польщі сягає 60%, що також значно перевищує відповідний показник в Україні.

У Польщі активно розвиваються традиції благодійності. Наприклад, при Міністерстві культури та національної спадщини створено департамент меценатства держави, який координує співпрацю органів влади з громадськими організаціями у сфері благодійності та меценатства.

Україна має певний досвід у розвитку громадянського суспільства, але його інституалізація відбувається повільно. Основними проблемами є:

- недосконалість нормативно-правової бази;
- низький рівень довіри громадян до громадських організацій;
- відсутність ефективних механізмів комунікації між державою та суспільством;

- недостатнє фінансування громадських ініціатив.

Одним із ключових завдань для України є вдосконалення механізму розробки та ухвалення державних рішень із залученням громадських організацій. Також важливими є забезпечення верховенства права, підвищення політичної культури населення та формування довіри до громадянського суспільства як представника суспільних інтересів.

Досвід Польщі демонструє, що ефективна взаємодія між громадянським суспільством і державними органами сприяє демократизації політичної системи, зміцненню довіри громадян до влади та розвитку демократичних інститутів. Україна може використати цей досвід, адаптуючи його до власних реалій, зокрема шляхом запровадження дієвих механізмів громадського контролю та розширення можливостей громадян брати участь у процесах державного управління.

3.2. Модернізація системи політико-адміністративного управління та розвитку громадянського суспільства в Україні

Модернізація системи політико-адміністративного управління та розвиток громадянського суспільства в Україні є важливим етапом пристосування суспільства до викликів глобалізації. Основна ідея цього процесу полягає у збереженні національної ідентичності та її гармонійному поєднанні з сучасними елементами західної цивілізації.

Україна історично розташована на геополітичному розломі між Сходом і Заходом, що сформувало її унікальну культурну ідентичність. Тому при аналізі розвитку громадянського суспільства важливо враховувати як вплив східних і західних традицій, так і особливості власного історичного досвіду. Це означає, що українське суспільство, перебуваючи у процесі трансформації, має вибудовувати власну модель громадянського суспільства, орієнтуючись на національні цінності та культурні особливості. Такий підхід дозволяє уникнути механічного копіювання класичних західноєвропейських моделей і створити ефективну систему взаємодії між громадянським суспільством та державою з урахуванням історичних традицій і соціокультурних особливостей.

Перспективи інтеграції України до європейського простору вимагають визнання прав людини як ключової цінності громадянського суспільства. Вони є основою правової держави та визначають ступінь свободи громадян. Конституція України гарантує права людини, а їх дотримання та захист є

обов'язком держави.

Однією з найважливіших проблем розвитку українського громадянського суспільства є ефективна взаємодія суспільства з владою. Розподіл повноважень між ними не повинен означати протистояння чи конфлікт, хоча подібні явища можуть виникати навіть у демократичних країнах. Навпаки, цей розподіл сприяє узгодженню інтересів громадян та державних інституцій, формуванню стабільних механізмів співпраці.

Якщо порівнювати українське громадянське суспільство із західноєвропейським, можна побачити суттєві відмінності, особливо у відносинах між громадянами та державою. У західних країнах громадянське суспільство виступає як автономна сфера, де індивідуальні та колективні суб'єкти вільно реалізують свої інтереси. Держава при цьому має функцію захисту прав громадян і підтримки демократичних процесів.

Натомість в Україні громадянське суспільство часто розглядається як альтернатива або навіть противага державі. Такий підхід певною мірою був виправданим у період руйнування тоталітарної системи та становлення демократичної держави. Проте нині громадянське суспільство має розглядатися не як опонент, а як партнер влади у вирішенні суспільно важливих питань.

Перехід від тоталітарного режиму в Україні сприяв зростанню громадянської активності, особливо під час перебудови та на початку незалежності. Водночас нові демократичні інституції ще не досягли достатньої зрілості, щоб ефективно протистояти викликам і сприяти стабільному розвитку громадянського суспільства. Тому демократизація державних інституцій та розширення громадянської участі є стратегічною метою України на шляху євроінтеграції.

На сьогодні громадянське суспільство в Україні залишається фрагментованим і недостатньо згуртованим. Це зумовлено не лише історичним минулим, а й певними помилками у процесі реформування державних інституцій. Перспективи його подальшого розвитку значною

мірою залежать від формування соціальної бази, тобто активних громадян, готових брати участь у суспільному житті.

До соціальних практик громадянського суспільства можна віднести:

- взаємодопомогу та благодійність,
- волонтерську діяльність,
- участь у громадських ініціативах,
- місцеве самоврядування,
- захист прав людини.

Розвиток громадянського суспільства в Україні визначається такими ключовими факторами:

- політико-правовий (правові рамки діяльності громадських організацій),
- економічний (фінансова підтримка громадських ініціатив),
- комунікативний (ефективність взаємодії між громадянами, організаціями та державою),
- освітній (формування громадянської свідомості),
- ідеологічний (цінності демократії та верховенства права).

Останні десятиліття в Україні спостерігається поступова зміна ставлення держави до громадянського суспільства. Відбувається розширення співпраці між владою та громадськими організаціями, з'являються механізми моніторингу, надаються державні гранти, переглядається законодавство з метою усунення необґрунтованих обмежень.

Основні причини цього процесу:

1. Необхідність залучення громадянського суспільства до вирішення соціальних проблем.
2. Прагнення державного керівництва розвивати демократичну правову систему.

Водночас існує низка проблем, які потребують вирішення, зокрема нестача фінансування, слабкі горизонтальні комунікації між громадськими організаціями та недостатня співпраця з бізнесом.

Фінансова підтримка громадянських ініціатив залишається одним із

головних викликів для України. Хоча зростає кількість приватних та корпоративних благодійних проєктів, в Україні поки що не сформувалася потужна система незалежного фінансування громадянського суспільства.

Перспективи розвитку цього сектору пов'язані з загальним станом економіки. Економічна криза продемонструвала вразливість громадських організацій через одночасне зниження доходів населення, бізнесу та держави.

Комунікація між державою, громадянськими організаціями та населенням поступово покращується, зокрема через розвиток соціальної реклами та використання цифрових технологій. Водночас спостерігається недостатній рівень взаємодії між самими громадськими організаціями та слабка співпраця з бізнес-сектором.

Одним із ключових чинників зміцнення громадянського суспільства є підвищення рівня громадянської освіти. Важливо включити до навчальних програм курси, що стосуються громадянської активності, взаємодії суспільства з державою, волонтерства та прав людини.

Розвиток громадянського суспільства в Україні має базуватися на синтезі власного історичного досвіду та кращих західних практик. Попри особливості його становлення, стратегічним напрямом європейська інтеграція, що передбачає поступове впровадження демократичних стандартів і принципів громадянської участі.

Україна має всі передумови для розбудови ефективного громадянського суспільства, яке буде не лише контролювати владу, а й активно сприяти розвитку держави на демократичних засадах.

Висновки до третього розділу

Формування громадянського суспільства в умовах демократизації суспільного життя в Україні є важливим соціальним процесом, оскільки саме воно виступає посередником між правлячою елітою та населенням, сприяючи зміцненню інтеграційних зв'язків у системі «держава – громадянин».

З'ясовано, що без підтримки суспільства держава не здатна повноцінно реалізувати політичні та економічні реформи, навіть якщо їхня мета – демократизація політичних інститутів та розширення ринкових відносин.

Дослідження досвіду Польщі у становленні громадянського суспільства показало, що ефективне управління у демократичному суспільстві відбувається в межах багаторівневої системи, де значну роль відіграють громадські інституції. Вони об'єднують суспільство та уряд, забезпечуючи стабільність і демократичний розвиток країни. Громадянське суспільство є важливим механізмом зворотного зв'язку між органами влади та громадянами Польщі, що дозволяє суспільству брати активну участь у процесі ухвалення рішень із ключових питань державного розвитку.

Вплив громадянського суспільства на розвиток Польщі є значним, що значною мірою пояснюється традиційною відкритістю країни до участі громадських об'єднань у процесах державного управління. Великий і добре розвинений громадський сектор Польщі історично співпрацює з владою, що сприяє ефективному залученню громадянських ініціатив до політичного процесу. Завдяки цьому участь громадянського суспільства в ухваленні політичних рішень у Польщі є не лише формальним процесом, а й реально доступним механізмом впливу на державну політику.

Загалом, налагоджена система взаємодії між польською владою та громадянським суспільством, яка має чітку правову основу, створює сприятливі умови для розширення впливу громадських інституцій на державне управління. Встановлено, що лише у демократичній країні з розвиненим громадянським суспільством можливе досягнення гармонії у відносинах між державою та суспільством, владою та громадянами.

Функціонування правової держави є важливою передумовою розвитку громадянського суспільства, тоді як демократичне суспільство, своєю чергою, підтримує та сприяє зміцненню правової держави. Держава може або стимулювати розвиток громадянського суспільства, або, навпаки, стримувати його становлення.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження вдалося вирішити поставлені завдання:

- проаналізовано взаємозв'язок влади та суспільства як філософсько-політологічну проблему;
- ідентифіковано суспільство та владу як суб'єкти взаємодії;
- визначено основні поняття та форми взаємодії суспільства та влади;
- досліджено процес формування громадянського суспільства в умовах демократизації в Україні;
- охарактеризовано роль взаємодії держави та соціуму у формуванні громадянського суспільства;
- проведено аналіз нормативно-правової бази, бюджетної політики та інституційних основ взаємодії суспільства та влади;
- розглянуто досвід Польщі у сфері відносин між державою та громадянським суспільством, а також надано рекомендації щодо вдосконалення політико-адміністративного управління та розвитку громадянського суспільства в Україні.

З'ясовано, що сучасне суспільство визначається якістю взаємодії чотирьох ключових інститутів: влади, власності, прав людини та громадянського суспільства. Взаємозалежність цих інститутів суттєво впливає на політичну стабільність та розвиток демократії.

Розгляд громадянського суспільства як чинника демократії через призму політичної культури дозволяє сформулювати узагальнене уявлення про сукупність умов його функціонування в Україні. Історичні передумови його становлення відображаються у структурах масової політичної культури, визначаючи її зміст і напрямки розвитку.

Встановлено, що інноваційний потенціал громадянського суспільства безпосередньо залежить від рівня масової політичної культури. Україна

перебуває в трансформаційному процесі, коли розвиток громадянського суспільства стикається з викликами, пов'язаними зі слабкою політичною та правовою культурою громадян.

Детальний аналіз наукових підходів до цієї проблеми дозволив запропонувати систематизовані визначення понять «суспільство», «громадянське суспільство», «влада» тощо.

Під інституціоналізацією громадянського суспільства розуміється процес, у ході якого організації та процедури набувають сталості та значущості. Це включає розвиток соціальних інститутів, громадянську активність та утвердження демократичних цінностей. Водночас визначено загрози для інституціоналізації, які можуть загальмувати демократичний розвиток суспільства.

Наукові дослідження у цій сфері демонструють, що активна взаємодія політичних інститутів, антикризові стратегії та стабільні комунікаційні механізми є ключовими для побудови ефективного громадянського суспільства.

Формування громадянського суспільства в Україні має ґрунтуватися на принципах справедливості, інтеграції, відповідальності, відкритості, демократії та політичного плюралізму. Важливим є досягнення збалансованого співвідношення між політичними та соціально-економічними процесами, що сприятиме соціальній стабільності та політичному розвитку.

Досвід Польщі свідчить, що ефективна взаємодія між державою та громадянським суспільством можлива за умови чіткої правової бази, активної участі громадян у політичних процесах та підтримки громадських ініціатив на державному рівні.

На основі аналізу особливостей розвитку громадянського суспільства в Україні виділено ключові чинники його становлення:

- взаємодія демократичних інститутів;
- захист прав і свобод громадян;
- політична участь суспільства;

- розвиток децентралізації;
- забезпечення прозорості у прийнятті рішень.

Проаналізовано основні функції громадянського суспільства, які включають:

- розвиток громадських ініціатив;
- врегулювання соціальних аспектів економічних процесів;
- забезпечення політичної стабільності;
- зниження рівня соціального напруження.

Окреслено необхідність нових механізмів захисту населення в умовах кризи, що сприятиме консолідації громадянського суспільства та посиленню ролі недержавних інститутів.

Визначено, що громадянське суспільство України має величезний потенціал для подолання негативних суспільно-політичних тенденцій, таких як корупція, політичний популізм та узурпація влади.

Проаналізовано основні періоди становлення громадянського суспільства в Україні:

1. 1991-1996 рр. – перший етап інституціоналізації, коли закладалися основи демократичних змін.
2. 1996-2004 рр. – формування нормативно-правової бази та залучення громадянського суспільства до державотворчих процесів.
3. 2004-2012 рр. – період функціональної адаптації громадянського суспільства, розширення його інституційної структури.
4. 2013 – до сьогодні – активізація громадянського суспільства під час Революції Гідності, його роль у державотворчих процесах, а також розробка стратегій підтримки громадянського суспільства.

Оптимальна модель громадянського суспільства в Україні має базуватися на:

- перетворенні політичних відносин у впорядковану систему;
- розширенні ролі держави у створенні умов для розвитку громадянського суспільства;

- забезпеченні соціальної спрямованості політики та збереженні політичної стабільності;
- формуванні ефективних механізмів комунікації між державою та громадянським суспільством.

Встановлено, що основною формою громадського діалогу є:

1. Вертикальний діалог – між організаціями громадянського суспільства та органами влади.
2. Горизонтальний діалог – між самими громадськими організаціями, що сприяє внутрішньому розвитку громадянського суспільства.

Соціальні мережі відіграють важливу роль у комунікації між громадянським суспільством та владою. Вони дозволяють об'єднувати однодумців, поширювати ідеї та організовувати громадські ініціативи.

Таким чином, аналіз взаємодії між владою та суспільством свідчить, що в Україні вже є певний досвід у налагодженні громадсько-державного діалогу. Однак залишається необхідність подальшого розвитку механізмів залучення громадян до формування державної політики.

Важливою проблемою залишається недостатній рівень громадської участі у процесі ухвалення рішень та контролю за їх виконанням. Це є одним із основних викликів для системи державного управління України.

Розвиток громадянського суспільства має базуватися на відкритості, демократичних цінностях, активному громадському контролі та ефективній співпраці між державними органами та суспільством. Тільки в такому випадку можна говорити про успішне формування демократичного та правового суспільства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції: Закон України від 02.07.2015 № 577-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19>.
3. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
5. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
7. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
8. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
9. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 01.12.1998 № 281-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14>.
10. Про порядок висвітлення діяльності в органах державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09.1997 № 539/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/539/97-%D0%B2%D1%80>.
11. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.
12. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України;

Перелік від 29.08.2002 № 1302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2002-%D0%BF>.

13. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF>.

14. Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.10.2004 № 759-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-2004-%D1%80>.

15. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади: Указ Президента України від 01.08.2002 №683/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/683/2002>.

16. Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Указ Президента України від 31.07.2004 № 854/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854/2004>.

17. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». К.: НІС, 2015. 684 с.

18. Арато Е. Відродження, занепад та реконструкція концепції громадянського суспільства / Е. Арато, Д. Коген. Політична думка. 1996. №1. 25 с.

19. Бабінова О. О. Взаємодія органів державного управління і місцевого самоврядування з громадськістю: теоретико-методологічний аспект : дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. К., 2006. 232 с.

20. Балута Т. П. Тенденции и перспективы формирования гражданского общества в Украине как правовом государстве. Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Одеса, 2013. №28 (207). С. 144-154.

21. Бандура О.О. Єдність цінностей та істини у праві. К.: Вид-во НАВСУ, 2000. 200 с.

22. Барматова С. Пишемо – «демократія», читаємо – «вибори-2004».

Кілька тривожних особливостей «дифузійної підтримки» українцями вітчизняних політичних інститутів. Віче. 2004. № 3. С. 7-10.

23. Біла книга національної освіти України. Акад. пед. наук України ; за ред. В. Г. Кременя. К., 2009.

24. Богайчук В. Ж. Проблеми та перспективи становлення громадянського суспільства в Україні. Нова парадигма. 2007. Вин. 64. С. 164-172.

25. Внучко С. М. Аналітичні центри як суб'єкти процесу прийняття політичних рішень: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. КНУТШ. Київ, 2009. 195 арк.

26. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. Київ. 2001.

27. Гаєвська Л. А. До питання нормативно-правового забезпечення державно-громадського управління освітою в Україні. Галузь науки «Державне управління»: історія, теорія, впровадження : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 28 трав. 2010 р.) : у 2 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка та ін. К. : НАДУ, 2010. Т. 2. С. 231-233.

28. Гаєвська Л. А. Феномен громадянського суспільства і його вплив на становлення державно-громадського управління освітою (теоретико-методологічний аспект). Держ. упр.: теорія та практика. 2007. № 2 (6).

29. Гальчинський А.С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів. К.: Знання України, 2002. 180 с.

30. Гирик М. А. Щодо легітимності форм і видів взаємодії інститутів громадянського суспільства та правової держави. Менеджмент-орієнтовані підходи до здійснення змін в публічному управлінні : матеріали наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 22 жовт. 2010 р. / за заг. ред. Ю. П. Шарова. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. С. 97-99.

31. Гринюк Р.Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація. К. : «Ін Юре», 2004. 388 с.

32. Громадські організації в Україні : стат. Бюллетень. Державний комітет статистики України. Київ, 2004. 157 с.

33. Громадянське суспільство: проблеми і напрями інституційного розвитку / Уклад. : Ю. П. Сурмін, Т. П. Крушельницька, В. В. Карлова та ін.;

за заг.ред.д-ра соціол.наук, проф.Ю.П.Сурміна.К.:НАДУ,2008.56с.

34. Дейчаківський М. Громадянське суспільство і недержавні організації. Вітчизна. 1999. № 3-4. С. 120-124.

35. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю. С. Шемшученка: монографія. К. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2001. 656 с.

36. Динник І. П. Взаємовідносини держави та суспільства в контексті сучасних дослідницьких підходів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 9.

37. Зарічний О. А. Взаємодія держави та громадянського суспільства через інститути участі громадян в управлінні державними справами. Європейські перспективи. 2015. № 1. С. 48-51.

38. Згурська В. Л. Громадянин як співвиробник публічних послуг у політиці участі. Держава і право: Юридичні і політичні науки. 2014. Вип. 63. С. 350-355.

39. Каблак П. І. Значення громадянського суспільства та демократії у становленні взаємодії судової влади і громадськості. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 2. Том 3. С. 161-166.

40. Калінічева Г. Державна політика підтримки розвитку організацій громадянського суспільства в країнах ЦСЄ. Віче. 2013. № 20. С. 7-11.

41. Каплан Ю. Участь громадськості в державному управлінні: роль недержавних аналітичних центрів. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/260>

42. Карась А. Ф. Розвиток демократії як здійснення громадянського суспільства. Монологи в універсамі : Актуальні проблеми сучасної України. Львів : Універсум, 2000. С. 7-15.

43. Кармазіна М. «Інститут» та «інституція»: проблема розрізнення понять [Текст]/ М. Кармазіна, О.Шурбована/Політичний менеджмент. 2006. № 4 (19). С. 10-19.

44. Кіндратець О. Політичні зміни і політична стабільність. Політ. менеджмент. 2005. № 2. С. 55-67.

45. Колісник Г. О. Становлення громадянського суспільства як основи виникнення, існування та реалізації поля інтересів. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej8/doc_pdf/kolisnyk.pdf
46. Конституційне право України / За ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. К. : «Ін Юре», 2002. 544 с.
47. Консультації з громадськістю. Громадянське суспільство: інтерактивна інформаційно-аналітична система. URL: <http://civic.kmu.gov.ua/>
48. Крицкалюк Н.І. Інституціоналізація громадянського суспільства як чинник становлення демократії в Україні. Дис ... канд. політ. наук. 23.00.02.політичні інститути та процеси. Київ, 2016. 221 с.
49. Крушинська С. П. Нормативно-правове забезпечення взаємодії державних органів з громадськістю у сфері освіти в Україні. Державне управління: теорія і практика. 2012. № 2. С. 9.
50. Ладиченко В. В. Гуманістичні основи організації державної влади. Київський національний торговельно-економічний ун-т. К. : 2007. 407 с.
51. Ладиченко В. Проблеми взаємодії держави і громадянського суспільства. Публічне право. 2016. № 4 (24). С. 18-25.
52. Леухіна А. Взаємодія між об'єднаннями громадян та інститутами держави: концепція й можливі моделі. URL: www.library.ukma.kiev.ua.
53. Любченко П. М. Політичні партії як елемент громадянського суспільства та їх вплив на розвиток місцевого самоврядування. Проблеми законності. 2009. Вип. 100. С. 91-100.
54. Матійчук А. В. Самоорганізація громадянського суспільства як чинник демократичної модернізації політичної системи України: дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. ІваноФранківськ, 2016. 212 с.
55. Медведчук В. Новий вимір демократії. К., 2001. 144 с. 4.
56. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. С. 8.

57. Мироненко Т. Є. Організаційно-правові аспекти управління взаємодією органів прокуратури України з громадськістю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2008. 20 с.
58. Моделі політичної комунікації: політичні партії та громадянське суспільство / Ю. Тищенко, П. Байор, М. Товт, С. Горобчишина ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. К. : Агентство «Україна», 2010. 148 с.
59. Політологічний енциклопедичний словник / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького; За ред. Ю. С. Шемшученка та ін. К.: Генеза, 2004. 736 с.
60. Праві – за правду. Україна молода. 2015. 26 лют. С.3.
61. Прилуцький С.В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. 317 с.
62. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні / В. Кулик, В. Яблонський, М. Розумний та ін. К. : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2012. 56 с.
63. 5 відмінностей третього сектору Польщі від третього сектору України. Частина перша. URL: <https://ufb.org.ua/>
64. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. К.: Атіка, 2001. 47 с.
65. Революція Гідності 2013-2014 рр. та агресія Росії проти України: навч.- метод. посіб. / Палій Олександр та ін.; за заг. ред. Павла Полянського. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 34 с.
66. Рябов С. Г. Державна влада: проблеми авторитету й легітимності: монографія. К. : НІСД, 1996. 124 с.
67. Сидоренко О. Громадські і благодійні організації України //Перехрестя. 2000. № 2. С. 20-21.
68. Співак В. І. Реформа судової влади: проблеми теорії та практики. Вісник Вищого адміністративного суду України. № 1. 2011. С. 41-47.
69. Статистичні дані: сайт Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <http://www.razom.org.ua>.
70. Суспільство та влада: механізми взаємодії: навч.- метод. матеріали

для слухачів дисципліни «Механізми взаємодії суспільства і влади» / А. М. Михненко, С. О. Кравченко, І. В. Пантелейчук та ін. К. : НАДУ, 2013. 80 с.

71. Сухенко В. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства в Польщі: досвід для України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. Вип. 3. С. 82-90.

72. Ткачук М. Держава та громадянське суспільство. Динаміка їхньої взаємодії в Україні. URL: www.spa.ukma.edu.ua/